

ეკონომიკური თეორიის თანაგადასწავლის პროგრამები

სახელმწიფოს როლი ეკონომიკურ თავისუფლებაში

DOI - 10.36962/ecs105/1-2/2022-18

ქეთევან ხორავა

სტუ დოქტორანტი:

khoravaketevan@gmail.com

შესავალი

ეკონომიკური თავისუფლების მიმართ ინტერესი სულ უფრო და უფრო იზრდება ეკონომისტებსა და მკვლევარებში, მას შემდეგ რაც მსოფლიოს სახელმწიფოთა უდიდესი ნაწილი შერეულ ეკონომიკაზე გადავიდა. რათქმაუნდა, აღნიშნული საკითხიც ასევე აქტუალურია საქართველოსა და სრულიად პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში, ვინაიდან აღნიშნულ ქვეყნებში ეკონომიკა დიდხანს იმართებოდა გეგმიურად, რამაც სრულად გაანადგურა ფორმალური თუ არაფორმალური სახელმწიფო ინსტიტუტები, საზოგადოებრივი ცნობიერება საბაზრო ეკონომიკის შესახებ და მისი მნიშვნელოვანი ნაწილის - ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური თავისუფლება, ხელისუფლების როლი ეკონომიკურ თავისუფლებაში, ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსი, ეკონომიკური თავისუფლების ოპტიმალური დონე, ღია ბაზარი.

ძირითადი ტექსტი

გეგმიური ეკონომიკური წყობიდან შერეულ ეკონომიკაზე გადასვლის პროცესი მეტად კომპლექსური პროცესი გახლავთ ნებისმიერი ქვეყნისთვის და მათ შორის გამონაკლისი არ გახ-

ლდით საქართველოც. საქართველომ საბჭოთა კავშირის მარწუხებში 70 წელი გაატარა, რაც სრულებით საკმარისია ერისთვის ყოველგვარი სოციალური, ეკონომიკური თუ ფილოსოფიური ზნის შესაცვლელად და მსოფლხედველობის გარდაქმნისთვის. ქვეყანაში, სადაც კანონი ზღუდავს კერძო, დამოუკიდებელი სუბიექტების ეკონომიკურ საქმიანობას, მოქალაქეს კი უყალიბებს განცდას რომ ეკონომიკური საქმიანობა სამარცხვინო და დასჯადია, ალბათ წარმოგიდგენიათ რა რთულ გზას გაივლიდა პოსტ-საბჭოთა ქვეყნების უამრავი მოქალაქე ეს ხედვა რომ შეეცვალათ და სახელმწიფო ხელისფულებას რა რიგი რეფორმების გატარება დასჭირდებოდა ყოველივე ამისათვის.

ქვეყნის პოლიტიკური, ეკონომიკური თუ სოციალური ყოფის ყველა ასპექტი სრულად იყო მინდობილი საბჭოთა ხელისუფლებაზე. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ, კი საქართველოს მიძიმე მემკვიდრეობად გამოჰყვა ჩამოშლილი ეკონომიკა, სამოქალაქო ომები, ორი კონფლიქტის ზონა, კორუფციის მაღალი დონე და სხვა. ეს იმ ფუნდამენტური ფაქტორების მოკლე ჩამონათვალია, რაც ხელს უშლიდა პოსტ-კომუნისტური ტრანსფორმაციის დაჩქარებას. ეკონომიკური თავისუფლება კი წარმოადგენს იმ უპირობო ინგრედიენტს, რომელსაც ხელი უნდა შეეწყოს აღნიშნული პროცესის სტიმულირებისთვის (პაპავა, 1998).

გეგმიური ეკონომიკური სისტემის ნგრევამ ხელი შეუწყო ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ იდეის გავრცელებას. მართლაც, ათეული წლებია, რაც მსოფლიო ეკონომიკური თავისუფლების მიმართულებით განაგრძობს ზრდას სხვადასხვა ასპექტში. თუმცა მიუხედავად იმისა რომ, ბევრი ქვეყანა წლიდან-წლამდე აუმჯობესებს საგადასახადო სისტემას, აუქმებს სატარიფო ბარიერებს, საგადასახადო ტვირთს ამსუბუქებს, მაინც დარჩა სწორედ, ის ეკონომიკური თავისუფლების კომპონენტები, რომლებიც საწინააღმდეგო მიმართულებით განაგრძობენ განვითარებას. მაგალითად, ერთ-ერთ ასეთ კომპონენტს წარმოადგენს სახელმწიფო ხარჯები. როგორ ფიქრობთ, უნდა ერეოდეს კი, სახელმწიფო ეკონომიკურ პროცესებში? და თუ უნდა ერეოდეს მის სამოქმედო არეალს რა უნდა წარმოად-

გენდეს?

რათქმაუნდა, ზემოაღნიშნულ კითხვაზე პასუხი დადებითია, თუმცა აღნიშნული ფუნქცია უნდა უზრუნველყოფდეს ეკონომიკურ სტაბილურობას, რომლის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებასაც ფისკალური მდგრადობა წარმოადგენს. მართლაც, მაკროეკონომიკური პოლიტიკა თუ არის ჯანსაღი, ის აღრმავებს ნდობას მთავრობის მიმართ და ამტკიცებს პოლიტიკური ინსტიტუტების სიძლიერეს.

იმისათვის, რომ ნებისმიერმა სახელმწიფომ შეინარჩუნოს ეკონომიკური სტაბილურობა, აღნიშნული ეკონომიკური პოლიტიკის განმსაზღვრელები უნდა კონცენტრირდნენ მართვის ინსტიტუციური როლის გაძლიერებაზე.

სახელმწიფოს შეუძლია უზრუნველყოს ჯანსაღი გარემო ეკონომიკური აქტივობებისთვის, თუკი ის დაიცავს საკუთრების უფლებებს სახელმწიფოში, რაც არის რწმუნება რიგითი ადამიანებისათვისაც კი, არამცთუ ინვესტორთათვის რომ ხელშეუხებელია და დაცულია მათი საკუთრება. აღნიშნული კი, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს რესურსების ეფექტიან განაწილებას ბაზრის მოთამაშეებზე.

რათქმაუნდა, ცხადია რომ ნებისმიერი ეკონომიკური სუბიექტი საკუთარ რესურსებს, შესაძლებლობებს მიმართავს იმ სფეროებში, საიდანაც შემოსავლის მიღების მაქსიმალურ ოდენობას ელის.

ჩვენ თუ გავანალიზებთ სახელმწიფოთა პრაქტიკას ხარჯებსა და ბიუჯეტთან მიმართებაში, აღნიშნული გვიჩვენებს, რომ სახელმწიფო ხარჯები და ბიუჯეტის დეფიციტი ავტომატურად იზრდება ეკონომიკური დაღმავლობისას, რადგან ასეთ დროს ე.წ. სოციალური დახმარებები იზრდება და მცირდება ბიუჯეტში შემოსულობები საგადასახადო მოსაკრებლების გზით შემოსული, ვინაიდან ეკონომიკური აქტივობების ტემპი იკლებს ქვეყანაში.

ეკონომისტთა გარკვეული ჯგუფი, ასეთ დროს იზიარებს იმ მოსაზრებას რომ ამგვარი ხარჯები შესაძლოა ეკონომიკისათვის წარმოადგენდეს სტაბილიზაციის ფაქტორს, ვინაიდან ეს

ხდება ავტომატურად და არ საჭიროებს რაიმე საკანონმდებლო ინიციატივასა და კანონის მიღებასა თუ კანონში ცვლილების შეტანას, შესაბამისად ეკონომიკაში ყველაზე მეტად საჭირო დროს იხარჯება ფული. მემარჯვენე იდეოლოგიის მეცნიერთათვის აღნიშნული მოსაზრება არ გამოირჩევა პოპულარობით, ვინაიდან როგორც ავლნიშნეთ, სახელმწიფო დანახარჯები წარმოადგენს ეკონომიკური თავისუფლების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ასპექტს, რომელზე დაკვირვებაც სხვადასხვა ქვეყნის მაგალითზე, გვიჩვენებს ზრდის შედეგს უკანასკნელი წლების განმავლობაში. შესაბამისად, ჩნდება კითხვა, რა გზით ახდენს გავლენას სახელმწიფო ხარჯები ეკონომიკურ ზრდაზე? მაგალითად, მე-17 საუკუნეში, თომას ჰობსი წერდა, რომ ცხოვრება მთავრობის გარეშე იქნებოდა გაცილებით მოუწესრიგებელი და რომ კანონი და წესრიგი ცივილიზებული ცხოვრების აუცილებელი კომპონენტები არიან(Hobbes, 1651).

ეკონომიკური თავისუფლების ძირითადი ასპექტები, სწორედაც რომ დაცული საკუთრების უფლებები, კონტრაქტების აღსრულების რაციონალური ბერკეტები და სტაბილური მონეტარული რეჟიმი. ამას გარდა, ეკონომისტებში გავრცელებულია შემდეგი მოსაზრება, ე.წ. „საზოგადოებრივი საქონლის“ მიწოდება, რომლის წარმოებაც კერძო სექტორისთვის ხშირ შემთხვევაში შესაძლოა არ იყოს რენტაბელური.

სტატიის სათაურიდან გამომდინარე დასმული კითხვის პასუხად, კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, ჩვენ გვინტერესებს ის, თუ რა ეფექტი ექნება სახელმწიფოს ზომის ზრდას ეკონომიკურ განვითარებაზე. რათქმაუნდა, მსგავსი სახის ხარჯების ზრდის დასაფინანსებლად საჭირო გახდება გადასახადების საპროცენტო განაკვეთების ზრდა, საერთაშორისო ვალის აღება, რაც, თავის მხრივ, რათქმაუნდა, სახელმწიფოს და მის თითოეულ მოქალაქეს უარყოფით შედეგამდე მიგვიყვანს. სცენარი კი შემდეგნაირად განვითარდება, სახელმწიფო მოქალაქეებისგან, რომლებიც დასაქმებულები არიან, საშემოსავლო გადასახადის გაზრდის შედეგად სულ უფრო და უფრო მეტ გადასახადს აიღებს, რაც თავისთავად დასაქმებულების მოტივაციას შეამცირ-

რებს როგორც ინვესტიციების განხორციელების კუთხით, ასევე საქონლის მოხმარებისა და სერვისების მიღების კუთხით. ვინაიდან რესურსების გადაადგილება ხდება კერძო სექტორიდან სახელმწიფო სექტორში, სტიმულების ჩამხშობი მაინც იარსებებს. რატომაუნდა, როდესაც მოხდება მთავრობის ზომის ზრდა, იგი გამოიწვევს უკუგების შემცირებას, ვინაიდან რესურსების დაბანდება განხორციელდება სულ უფრო და უფრო დაბალპროდუქტიულ დარგებში. მსოფლიო ისტორიის პრაქტიკით თუ ვიმსჯელებთ, გაგვიჭირდება ვნახოთ მაგალითი სახელმწიფოს უფრო ეფექტიანად განხორციელებინა რესურსების განაწილება, ვიდრე თავისუფალ ბაზარს. ისეთი ეკონომიკური სისტემის პირობებში, რაც დღესდღეისობით მსოფლიოს მეტწილ სახელმწიფოებშია დანერგილი, კონკურენცია გახლავთ ბაზრის განუყოფელი ნაწილი. კონკურენცია, ხომ ორ ან მეტ სუბიექტს შორის ჭიდილია, რომელთა ინტერესიც მსგავსი საქონლის ან სერვისის მიწოდებაა ბაზრისთვის. მათი მოტივაციაც შესაბამისად კონკურენციის ასპექტიდან გამომდინარე ბაზარზე მოგების მიღება და მისი მაქსიმიზებაა. სწორედ ამიტომ არის, რომ ადამიანები ირჩევენ სხვადასხვა სახის საქმიანობას, რათა მათი შერჩეული საქმიანობიდან მიიღონ მეტი კეთილდღეობა.

კონკურენცია არის პროგრესის, განვითარების, სახელმწიფოთა კეთილდღეობის მთავარი მამოტივირებელი ძალა. კონკურენცია ერთიადიმავე საქმიანობით დაკავებულ მოთამაშეებს უხილავი ხელის პრინციპით აიძულებს მომხმარებლის სურვილებს მოარგონ შესაქმნელი პროდუქციის და გასაწევო მომსახურების სახე, ვინაიდან პროდუქციის რეალიზაცია ხდება მაშინ როდესაც მომხმარებელს მისი მოხმარების, შესყიდვის ინტერესი აქვთ. განვიხილოთ შემდეგი მაგალითი: წარმოიდგინეთ, მსოფლიოში მხოლოდ ერთი მწარმოებელი ყოფილიყო ავტომობილის. დღესდღეისობით ავტომობილი არ ისარგებლებდა ისეთი პოპულარობით, როგორც დღეს და არ იქნებოდა ისეთი მოხმარების საგანი როგორიც სახეზე გვაქვს ამჟამად. გაჩნდა კითხვა თუ რატომ? ვინაიდან მისი სარეალიზაციო ფასი იქნებოდა ძალიან მაღალი და რა განაპირობებდა ფასს? - მონო-

პოლია, მხოლოდ ერთი მოთამაშე იქნებოდა ბაზარზე, არ იქნებოდა კონკურენცია ბაზარზე, არ ეყოლებოდა კონკურენტები რომლებიც ხარისხსა და ფასში ერთმანეთს მეტოქეობას გაუწევდნენ. ამიტომ, შეძლებდა მწარმოებელი რა ფასსაც მოისურვებდა იმ ფასად გაეყიდა, რაც გულისხმობს რა პროცენტის მარჟაც სურს ის დაადოს გასაყიდ საქონელს მწარმოებელმა, რასაც ფასის მხრივ შესაბამისად მსოფლიო მოსახლეების მცირედი პროცენტი შესწვდებოდა. ხოლო, მწარმოებელს ნაკლები სტიმული, მოტივაცია ექნებოდა ხარისხის გაუმჯობესებისა, ვინაიდან ბაზარზე წარმოდგენილი ხარისხის ავტომობილები მას ისედაც გაეყიდებოდა, ვინაიდან ბაზარზე სხვა მოთამაშე(კონკურენტი) არ იქნებოდა და მომხმარებლებს მხოლოდ ერთი არჩევანი ექნებოდათ. კონკურენციის განხილვისას, ვახსენეთ მონოპოლია. მონოპოლია ეს არის მდგომარეობა, როდესაც ბაზარზე მხოლოდ ერთი მომწოდებელია, ეს კი გულისხმობს, რომ ამ უკანასკნელს გააჩნია აბსოლუტური საბაზრო ძალაუფლება და თავად ადგენს საქონლის ფასს.(გრეგორი მენქიუ, ეკონომიკის პრინციპები, 340გვ). სრულყოფილი კონკურენციისგან განსხვავებით, მონოპოლიური ბაზრის პირობებში ბაზარზე არსებობს მხოლოდ ერთი მომწოდებელი.(გრეგორი მენქიუ, ეკონომიკის პრინციპები, 407გვ). ხსენებულ მომწოდებელს გააჩნია აბსოლუტური საბაზრო ძალაუფლება. ეს მას საშუალებას აძლევს დაადგინოს საბაზრო ურთიერთობის ყველა ის პარამეტრი (მაგალითად, საქონლის ფასი, ხარისხი, ინოვაციის დონე და სხვ.), რომლებიც სრულყოფილი კონკურენციის პირობებში საბაზრო მექანიზმის მოქმედების შედეგად დგინდება(გრეგორი მენქიუ, ეკონომიკის პრინციპები, 412გვ). ხშირად მონოპოლისტს ეძახიან ისეთ კომპანიას, რომელსაც ბაზრის მნიშვნელოვანი წილი უკავია ანდა 100% -იანი წილის მფლობელია ბაზარზე. საქართველოში ამის მაგალითად შეგვიძლია მოვიყვანოთ „საქართველოს ეროვნული ლატარიის“ კომპანია, საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მიერ მონიჭებული ლიცენზიის თანახმად, საქართველოში ეროვნული ლატარიის მართვას ახალი კომპანია შპს „ჯი ენ ელი“ ათი წლის ვადით, 2027 წლამდე განახორცი-

ელებს. მოცემული კომპანია ბაზარზე მონოპოლისტია, მის გარდა არავის აქვს უფლება დაკავდეს ისეთი სახის საქმიანობით, როგორიც არის ლატარია, მას ბაზრის 100 %-იანი წილი უკავია.

საქართველოში შემდეგი კანონი არეგულირებს აღნიშნულს: „ლატარიების, აზარტული და მომგებიანი თამაშობების მოწყობის შესახებ“ მუხლი 6: საქართველოში ლატარიის ორგანიზებასა და ჩატარებას ახორციელებს საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მიერ ჩატარებულ ტენდერში გამარჯვებული პირი. ტენდერში გამარჯვებულად განისაზღვრება ის პირი, რომელიც დააკმაყოფილებს ტენდერის პირობებს და საქართველოში ლატარიის ორგანიზებისა და ჩატარების ექსკლუზიური უფლების მოპოვებისათვის სახელმწიფოს ბიუჯეტში გადასახდელად შესთავაზებს ყველაზე მეტი ოდენობის თანხას, მაგრამ არანაკლებ საქართველოს მთავრობის მიერ განსაზღვრული ოდენობისა, რომელიც განისაზღვრება მესამე პირის მიერ ჩატარებული კვლევის გათვალისწინებით. აღნიშნული თანხის სახელმწიფო ბიუჯეტში გადახდის წესი განისაზღვრება საქართველოს მთავრობის დადგენილებით.

მაგალითად, კონკურენციის პირობებში ინდივიდი ყოველთვის ცდილობს არ ამოვარდეს ტემპიდან, გააუმჯობესოს შრომის ეფექტიანობა, რათა გაიზარდოს მისი სახელფასო სარგო თუ სხვა სახის შემოსავალი, როდესაც არასწორ ნაბიჯს მივყავართ რესურსების ან შემოსავლის დაკარგვასთან, ინდივიდი იმავდროულად იწყებს სხვა, ახალ აქტივობას, რათა დაუბრუნდეს თავდაპირველ კეთილდღეობას ან გააუმჯობესოს კიდევ. სახელმწიფოს შემთხვევაში მსგავსი შეცდომების გამოსწორება, აღმოფხვრა საკმაოდ კომპლექსური საკითხია, დაკავშირებულია სხვადასხვა ფაქტორებთან, როგორიც არის ბიუროკრატია და ინდივიდუალური სტიმულების არ ქონა.

თანამედროვე მსოფლიოში, სიმდიდრის შექმნისა და ეკონომიკური ზრდის ფუნდამენტური ელემენტია ტექნოლოგიური პროგრესი და ინოვაციები, რომლებსაც ქმნიან ინდივიდუალური მეწარმეები. ისინი იგონებენ ახალ წარმოების მეთოდებს, ინოვაციური პროდუქტებს, გაუმჯობესებულ ტექნოლოგიებსა

და მიდგომებს, რასაც საბოლოო ჯამში მივყავართ ეკონომიკურ განვითარებასთან. (Kirzner 1973)

აღნიშნულ პროცესებს მართავს ნდობა, რომელიც ბაზრის მოთამაშეებს გააჩნიათ ბაზრისადმი, მთავარია სახელმწიფო არ ავინროვებდეს თავისუფალ ბაზარს სახელმწიფო წილის ზრდის შედეგად. თუმცა, სახელმწიფოს როლი სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ უზრუნველყოს კერძო საკუთრების ეფექტიანი დაცვა, საკანონმდებლო ბაზის ჩამოყალიბება/დახვეწა, სტაბილური მონეტარული პოლიტიკა, რომელიც ხელის შეშლას იქნება კონტრაქტების შესრულებისას, სწორედ ეს განაპირობებს ეკონომიკურ ზრდასა და აღმასვლას. აღნიშნულის დასტურად გამოდგება ღარიბ ქვეყნებზე დაკვირვება. ხელისუფლება, თუკი ვერ უზრუნველყოფს ზემოაღნიშნულ საბაზისო ფუნქციების შესრულებას, რათქმაუნდა სახელმწიფოს ეკონომიკური ზრდა წლიდანწლამდე დაბალ მაჩვენებელზე იქნება ან უარყოფით ტემპს აიღებს.

სახელმწიფოთა ეკონომიკური თავისუფლების ზრდას იკვლევს საერთაშორისო კვლევითი ინსტიტუტები, მათ შორის არის The Heritage Foundation-ი და The Wall Street Journal-ის მიერ ყოველწლიური კვლევა, ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის შესახებ, რომელიც ყოველწლიური რეიტინგების გამოქვეყნებით გვანვდის ინფორმაციას სახელმწიფოთა ეკონომიკური თავისუფლების დონის შესახებ.

ეკონომიკური თავისუფლება არის თითოეული ადამიანის უფლება, მუშაობდეს, განკარგავდეს და აკონტროლებდეს საკუთარი შრომით მოპოვებულ ქონებას. ეს გულისხმობს სახელმწიფოს მხრიდან მინიმალურ ჩარევას რაც აისახება, პირველ რიგში, ძირითადი უფლებების დაცვაში, ასევე როგორც კანონის აღსრულება და ეფექტურობა ხელშეკრულებების შესრულებაში. ეკონომიკის ყველა სექტორი უნდა განთავისუფლდეს სახელმწიფო ჩარევისაგან და ბაზარზე ჩარევებისგან უნდა იკავებდეს სახელმწიფო თავს.

აღნიშნული ინდექსის საფუძველზე გამოითვლება ეკონომიკური თავისუფლების დონე.

ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსი შედგება თორმეტი ელემენტისგან, რომელიც ერთიანდება ეკონომიკური თავისუფლების ოთხ ძირითად საყრდენში: 1) კანონის უზენაესობა, რომელიც შედგება ქვე-ინდექსებისგან ა) საკუთრების უფლებისა, ბ) სასამართლოს ეფექტურობისა და გ) მთავრობის ერთიანობისა. რომელიც გამოიყენება სასამართლო ანალიზში დამოუკიდებლობის, კანონის ეფექტურობის და ხელშეკრულებების შესრულებისა და კორუფციის არსებობის შესაფასებლად, 2) მთავრობის ერთიანობა, რომელიც აკონტროლებს ფისკალური თავისუფლების მდგომარეობას: საგადასახადო ტვირთისა და მთავრობის ხარჯებს. კორუფცია მართლაც ანგრევს ეკონომიკურ თავისუფლებას, რამეთუ ჩნდება დაუცველობა ინდივიდებს შორის და ხდება ჩარევა ეკონომიკურ პროცესებში. სახელმწიფო ინსტიტუტებში, ამ შემთხვევაში უდიდეს საფრთხეს შეადგენს დამკვიდრებული სისტემური კორუფცია, როდესაც მიიღება გადანყვეტილებები ამათუიმ საკითხზე, რომელიც ეფუძნება ისეთ პრაქტიკას, როგორიცაა მექრთამეობა, გამომძალველობა, ნეპოტიზმი, პატრონაჟი თუ ფლანგვა სახელმწიფო ქონების. ამიტომ ექცევა მნიშვნელოვანი ყურადღება მთავრობის მთლიანობას, ვინაიდან ამგვარი პრაქტიკა ამცირებს საზოგადოების ნდობას და ეკონომიკის სიცოცხლისუნარიანობას. აღნიშნული კომპონენტის ქულის გამოთვლა ხდება ქვე-კომპონენტების საშუალო შეწონილიდან:

- საზოგადოების ნდობა პოლიტიკოსების მიმართ,
- არაკანონიერი გადახდები და ქრთამები,
- სახელმწიფო პოლიტიკის წარმოების გამჭირვალობა,
- კორუფციის არარსებობა;
- კორუფციის აღქმა;
- სახელმწიფო და საჯარო სერვისების გამჭირვალობა

მესამე ძირითადი ელემენტი გახლავთ, რეგულაციების ეფექტიანობა, რომელიც არის ეკონომიკური თავისუფლების საყრდენი, რომელიც ეძღვნება ბიზნესის ასპექტებს: თავისუფლებას, შრომის თავისუფლებას და ფულად თავისუფლებას, რაც ზომავს ბიუროკრატიულ მასშტაბს, ზომავს შეზღუდვებს

ბიზნესის საქმიანობის პროცესში, შრომის ბაზარზე რეგულაციების ხარისხს და ბაზარზე ჩამოყალიბებული ფასების სტაბილურობას. რეგულაციების ეფექტიანობა შემდეგი კომპონენტებისაგან შედგება: 1. ბიზნესის თავისუფლება, 2. სამუშაო ძალის თავისუფლება, 3. მონეტარული თავისუფლება. ბიზნესის თავისუფლების კომპონენტი ზომავს თუ რამდენად უშლის ხელს რეგულაციური და ინფრასტრუქტურული გარემო ბიზნეს ოპერაციების ეფექტიან ფუნქციონირებას. რაოდენობრივი ქულა კი მიიღება სხვადასხვა ფაქტორების ანალიზით, რომელიც მოიცავს ბიზნესის დაწყების, ოპერირებისა და დახურვის სიმარტივეს. აღნიშნული კომპონენტის ქულა იზომება 0-100 ბალიან შკალაზე, სადაც 100 აღნიშნავს სრულყოფილად თავისუფალ ბიზნეს გარემოს.

4) ღია ბაზარი - აღნიშნული კატეგორია მოიცავს სამ კომპონენტს: ვაჭრობის თავისუფლებას, ინვესტიციების თავისუფლებას და ფინანსურ თავისუფლებას.

ამდენად, როდესაც ვსაუბრობთ ეკონომიკურ თავისუფლებაზე და სახელმწიფოს როლზე ეკონომიკური თავისუფლების მისაღწევად, მნიშვნელოვანია რომ კონკრეტული ზღვარი ანდა დონე არ არსებობს, ეკონომისტების მიერ დადგენილი, რომლის შეფასებისას დადგინდება ეკონომიკური თავისუფლების საუკეთესო მაჩვენებელი. ამდენად, საუბარი ემპირიულ კავშირზე ეკონომიკურ ზრდასა და ხელისუფლების ზომას შორის მიზანშეწონილია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ხელისუფლება ზრუნავს მისთვის მიცემული ბერკეტების მეშვეობით ეკონომიკური აგენტებისათვის გამჭვირვალე და ეფექტიანი ჩარჩო პირობების შექმნაზე.

ასევე უნდა აღინიშნოს რომ სახელმწიფო ხარჯების შემცირება, ვერ იქნება ეკონომიკური თავისუფლების ინდიკატორი მონინავე ქვეყნებისთვისაც კი, ვინაიდან უცნობია ჩვენთვის, რამდენად იქნება არაფისკალური წნეხი ქვეყნის ეკონომიკაზე. შესაბამისად, როდესაც მხედველობაში გვაქვს ხელისუფლების მნიშვნელობა ეკონომიკური თავისუფლების ჭრილში, აუცილებელია გათვალისწინება, რომ მისი სრულად გამოთიშვა

ეკონომიკური აქტივობებიდან არ იგულისხმება, პირიქით სახელმწიფოს როლი უმნიშვნელოვანესია, მას გააჩნია ბერკეტები ბაზრის არასრულყოფილების აღმოფხვრის, რასაც ბაზარი თავად დამოუკიდებლად ვერ უმკლავდება დროის მოცემულ მომენტში, ან მეტად კომპლექსურია ბაზრისთვის დამოუკიდებლად გაართვას თავი აღნიშნულს.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ნებისმიერი მოქმედება, იქნება ეს სახელმწიფოს თუ ადამიანთა ნებისმიერი ჯგუფის მხრიდან, რომელიც ერევა ადამიანთა ინდივიდუალურ ავტონომიაში ზღუდავს ეკონომიკურ თავისუფლებას, თუმცა როგორც უკვე ვთქვით მიზანი არ არის სახელმწიფოს აბსოლუტური ჩაურევლობა. მან უნდა შექმნას შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზა და მოახდინოს მისი მართებული ინტერპრეტირება, რათა დაიცვას თითოეული ადამიანის უფლება. (Friedman, M., 2002, 7-36)

თუკი ჩვენ, ბაზარს წარმოვაჩენთ როგორც თამაშის სახეობას, ხელისუფლება ეკონომიკური თავისუფლების ჩამოყალიბების, გაძლიერების, განვითარების პროცესში იქნება, არა როგორც რომელიმე მხარე, არამედ წესების, კანონების დამდგენი სუბიექტი, რომელიც პასუხისმგებელი არის სამართლებრივი გარემოს ჩამოყალიბებასა და განვითარებაზე. სახელმწიფოს მისიას მხარეებს შორის წარმოებულ ურთიერთობაში ჩარევა არ უნდა წარმოადგენდეს, ის უნდა იყოს სრულად ცალკე მდგომი, მაგრამ ბაზრის მოთამაშეთა ურთიერთობების დამრეგულირებელი.

მთავრობის უმთავრესი ფუნქციაა უზრუნველყოს ისეთი გარემოს ჩამოყალიბება, სადაც თითოეული „მოთამაშის“ წარმატება დამოკიდებული იქნება საკუთარ ძალისხმევაზე, შესაძლებლობებსა და არჩევანზე, სადაც მან უნდა დაიცვას თითოეული მათგანი და არ დაუშვას, რომ რომელიმე მონაწილისთვის ერთი უფლების მინიჭებით იზღუდებოდეს სხვა მონაწილის ანალოგიური უფლება. ამისთვის კი უმნიშვნელოვანესია გამართული და ეფექტიანი სამართლებრივი ნორმებისა და ჯანსაღი სასამართლო სისტემის არსებობა (Friedman, 1990).

ხშირად მოისმენთ ეკონომისტთა და მკვლევართა მოსაზრე-

ბებს ეკონომიკური თავისუფლების ოპტიმალური დონის შესახებ, მათ დავას არსებობს თუ არა ან განისაზღვრება კი ეკონომიკური თავისუფლების ოპტიმალური ზღვარი? ან კი, სად არის ზღვარი რომლის მიღწევის შემდგომ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეკონომიკური თავისუფლება მის ბუნებრივ დონეს გაუტოლდა. აღნიშნულ კითხვაზე განჭვრეტილი, და ცალსახა მოსაზრება არ არსებობს, სწორედ იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ მსოფლიო ეკონომიკა მუდმივ დინამიკაშია და ყოველდღიურად განიცდის ცვლილებებს, რომელთა წინასწარ განჭვრეტაც ხშირად ძალიან კომპლექსურია.

მსოფლიო ქვეყნები, რომელთაც სწადიათ გახდნენ განვითარებული სამყაროს ნაწილი, ცდილობენ ფეხი აუწყონ სწორედ იმ ცვლილებებს, რომელთაც ადგილი აქვთ მსოფლიო ბაზარზე. აქედან გამომდინარე, ფვიქრობ, ჩვენ არ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეკონომიკური თავისუფლების სასურველი დონე მიღწეულია ქვეყნის მიერ და იგი აღარ საჭიროებს ეკონომიკური სისტემის ცვლილებებს და გაუმჯობესებას. ეკონომიკური თავისუფლების დონე განსხვავებულია ქვეყნების მიხედვით და დამოკიდებულია როგორც პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ თუ სხვა ფაქტორებზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. პაპავა. ვ. ეკონომიკის პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის შესატყვისი კორუფციის ბუნება და საქართველოში მისი შეზღუდვის მექანიზმის შესახებ. სახელმწიფო და კონტროლი, N 1, 2001;
2. რეისმანი ჯ. „კაპიტალიზმის დაცვა კაპიტალისტებისაგან, „თავისუფლების ბიბლიოთეკ“, კრებული IV, „ინტელექტუალები, განათლება და თავისუფლება“, თბ. 2008;
3. ფრიდმენი მ. „ეკონომიკური, პიროვნული და პოლიტიკური თავისუფლება“ თავისუფლების ბიბლიოთეკა, წიგნი IV, „ინტელექტუალები, განათლება და თავისუფლება“, თბ. 2007.
4. The Heritage Foundation – www.heritage.org

REFERENCES:

1. V. Papava The Nature of corruption in line with the post-communist transformation of the economy and the mechanism for limiting it in Georgia. State and Control, N 1, 2001;
2. J. Reisman "Saving Capitalism from Capitalists" "Intellectuals, Education and Freedom", Tbilisi 2008;
3. M.Friedman, "Economic Freedom, Human Freedom, and Political Freedom", " Freedom Library", Tbilisi 2007;
4. The Heritage Foundation – www.heritage.org

THE ROLE OF STATE IN PROMOTING ECONOMIC FREEDOM

Ketevan Khorava

PhD Student GTU

khoravaketevan@gmail.com

RESUME

Economic freedom is the right of every human being to work, to dispose of, and to control the property acquired by his own labor. This implies minimal interference by the state, which is reflected primarily in the protection of fundamental rights, as well as law enforcement and efficiency in the performance of the contracts. All sectors of the economy should be exempt from state interference and the state should refrain from interfering in the market.

The interest in economic freedom has grown more and more among economists and researchers since most of the world's states switched to mixed economies. Of course, this issue is also relevant in Georgia and in the post-Soviet countries, as the economy in these countries has been managed in a planned way, which has completely destroyed the formal and informal state bodies and state institutes.

We often hear the opinions of economists and researchers about the optimal level of economic freedom, whether their dispute exists or whether the optimal limit of economic freedom is defined, or

where is the limit after which we can say that economic freedom has reached its natural level.

There is no foreseeable and unambiguous opinion on this question, for the simple reason that the world economy is in constant dynamics and is undergoing daily changes, the prediction of which is often very complex.

Keywords: Economic Freedom, Role of Government in Economic Freedom, Index of Economic Freedom, Optimal Level of Economic Freedom, Open Market.